

Relasjons- høvdingen

Han valgte ungdom fremfor proffliv i utlandet. Den tidligere landslagsspilleren i basketball Marco Elsafadi har reddet mange liv utenfor banen. I dag er han mest opptatt av scoringer i sosialt samspill.

Tekst Emma Therese Hansen Foto Helge Skodvin

SAMSPILL: - Livet handler om samarbeid. Mennesker bygger hverandre opp og bryter hverandre ned daglig. Er vi bevisst vårt ansvar i samspill med andre? spør Marco Elsafadi. Han mener vi har det godt først når vi føler oss nyttige og viktige i et fellesskap.

Marco Elsafadi (38)

Tidligere basketballspiller på toppnivå. Han kom til Norge som palestinsk flyktning sammen med foreldre og tre eldre søsken i 1987. Har et sterkt engasjement for barn og unge, og har drevet organisasjonen New Page, som arbeidet med vanskeligstilt ungdom. Sommeren 2009 ble han rammet av en alvorlig nervesykdom som lammet ham fra brystet og ned. Han greide å trene seg opp igjen, og fullførte året etter Berlin Marathon. Han holder 250 foredrag årlig for blant andre skoleelever, og har mottatt en rekke priser for sitt engasjement. Denne høsten er han aktuell som programleder for *Hvem bryr seg?* på TV 2 og med boken *Marco - ildsjel og forbilde*. Marco bor i dag i Bergen sammen med kjæresten Solveig Robberstad Næss, deres felles sønn Noah (8 mnd.) og datteren Sarah Matea (6), som han har sammen med artisten Marthe Valle.

KLASSENS KLOVN:

Marco Elsafadi var klassens klovn og til tider en stor egoist på basketballbanen. En kveld banker læreren på døren hjemme hos familien, og Marco blir livredd for at faren skal få greie på sønnens oppførsel. Han lover å skjerpe seg hvis læreren går. I dag er samspill i klasserommet et av de temaene han holder flest foredrag om.

«Faren min var veldig streng. Det var vanskelig å være i hans hjem.»

Du husker ham kanskje som fjorårets vinner av TV-serien *Mesternes mester*. Eller som høstens programleder for *Hvem bryr seg?* Suksessrik idrettsutøver, dedikert ungdomsarbeider, populær foredragsholder og sta sykehuspasient er andre merkelapper. Fortellingen om Marco Elsafadi starter imidlertid med farens dramatiske historie. Som ung palestiner flyktet Taysir Elsafadi fra en viss fremtid i PLO under Yasir Arafat.

Alt om min far

– Livet til min far har fascinert meg. Han flyktet to ganger for å finne lykken for sine fire barn. Jeg ville egentlig skrive hans historie, ikke min egen, sier Marco, som denne høsten også er aktuell med boken *Marco – ildsjel og forbilde*.

Marco hadde lenge et uavklart forhold til faren. Først da en psykologvenn stilte spørsmål ved hans brennende engasjement for ungdom med problemer, og om det hadde noe med forholdet til en streng far å gjøre, begynte jakten på hvem faren egentlig var.

– Faren min var veldig streng. Det var vanskelig å være i hans hjem. Vi fikk ikke lov til å gå på bursdagsfester eller å ha kjærestere. Vi måtte be om tillatelse før vi forlot huset, og han kunne si nei bare for å teste oss. Hvis jeg sa at jeg skulle til en venn for å gjøre lekser, kunne han kreve at vennen min kom til oss i stedet.

Marco forteller om en far som også kunne irettesette barna sine med slag.

– Han måtte ha stålkontroll. Jeg følte meg innestengt, men var fri i forhold til søsteren min. Hun satt for det meste inne på rommet sitt til hun var 18 år og flyttet hjemmefra for å studere.

Marco skulle bli voksen før han fikk et litt mer nyansert bilde av faren.

– Under et opphold i Dubai støtte jeg på en soldatkamerat av faren min fra tiden i PLO. Han fortalte meg om hvor stor helt faren min var, og jeg fikk et helt nytt inntrykk av ham.

Morens slektninger hyller også faren som en betydningsfull person i flyktningeleiren El-Beddawi i Tripoli i Libanon. Det var i denne flyktningeleiren Marco ble født.

– Familien fortalte meg at faren min fikk ansvaret for den indre justisen i flyktningeleiren. Folk respekterte ham fordi han var så tydelig og rettferdig. Han var en person som opprettholdt orden i kaoset. Det var nødvendig å være autoritær i et sånt kaos. De trengte en diktator, men en rettferdig en.

Postmannen i Berlin

De ti første årene av Marcos liv tilbringer familien Elsafadi i et røft nabolag i en blokk i Vest-Berlin. Da hadde de flyktet fra Libanon i

håp om et tryggere liv i Europa. Men her må de kjempe en ny type kamp. Livet i ghettoen er preget av slåsskamper og nynazister som tenner på bygårder der innvandrere bor. Innimellom må de løpe for livet. Foreldrene beskytter barna så godt de kan.

– Vi bodde i et belastet miljø og holdt oss for det meste innendørs. Fristedet vårt var å spille fotball i gaten, mens moren vår fulgte med fra vinduet. En dag kom postmannen og sa til moren min: «Sønnene dine er så flinke i fotball. De burde spille på et ordentlig lag!»

Det endte med at postmannen tilbød seg å kjøre guttene til og fra fotballtrening.

– I to år kjørte han oss frem og tilbake. Jeg fulgte de eldre brødrene mine. Jeg var fem år og gråt meg inn på laget, smiler Marco.

Mens brødrene Elsafadi briljerer på banen i Berlin, er ikke livet bare lett for familien. Det er nærmest umulig å få innvilget permanent oppholdstillatelse, og farens fortid hjemsøker dem. En dag Marco stormer inn i stuen, overrasker han faren og en fremmed mann idet de åpner en koffert fylt med penger. PLO vil at Taysir skal komme hjem. De har bruk for ham.

Lagspiller

Taysir Elsafadi drar ikke tilbake. Han flykter til Kragerø, og i 1987 blir familien gjenforent i Norge. De blir tatt imot med åpne armer i en by som på den tiden har gjort vedtak om at de skal behandle flyktninger med kjærlig omsorg. Folk er nysgjerrige og banker på døren, jentene vil hoppe tau med de nye naboene, og fotballbanen ligger kun et steinkast unna.

På et tidspunkt byttes fotballen ut med basketball. Marco får seg jobb som lærerassistent og begynner å interessere seg for de rotløse og umotiverte guttene i skolegården, mange av dem såkalte «bindestreksbarn» med røtter i to kulturer. Han bruker basketballen bevisst og blir en viktig støttespiller for ungdom på skråplanet. Samtidig utvikler han seg til å bli en av Norges beste basketballspillere. Den store drømmen er å få spille profesjonelt på et lag i Europa. Tror han. For idet drømmen er en underskrift unna, tar den en overraskende, ny vending.

– Jeg var i Hellas i to uker påsken 2001 og prøvespilte. Da tilbudet kom på bordet, stilte jeg meg selv spørsmålet: «Er det dette jeg egentlig vil?»

Grunnen til tvilen er at han gjennom et helt år har jobbet med ti unge gutter med ulike typer problemer. Det er et samarbeidsprosjekt mellom Utekontakten i Bergen kommune og Marco, som representant for basketklubben Ulriken Eagles. De har begynt å få resultater. Tankene går også til en liten lapp han hadde mottatt tre måneder tidligere.

– Jeg og bestekameraten min hadde hatt en gutt som slet litt

«Jeg følte meg litt dum da jeg sa nei til drømmen min i en alder av 24 år.»

boende hos oss i julen. Da vi dro vekk et par dager og kom hjem igjen, hadde gutten lagt igjen en lapp der han fortalte at han hadde hatt det tungt og vurdert om det var verdt å leve. Dere reddet livet mitt, skrev han. Det var nesten umulig å satse på basket etter det.

– Angret du noen gang på valget du tok?

– Ja. Jeg følte meg litt dum da jeg sa nei til drømmen min i en alder av 24 år. I snitt angret jeg én gang i måneden og tenkte: «Forbanna idiot! Hvordan kunne du si nei!» Men de 29 andre dagene tenkte jeg: «Fy søren, så bra!»

Oppgjør med faren

Marco bærer ingen nag til faren lenger. Hans strenge barneoppdragelse var et resultat av en fortid med krig og kaos. Da Marco etter hvert skjønnte det, tok han en lengre prat med faren.

– Du har gjort alt i beste hensikt, sa jeg til ham. Han lyttet, smilte, så på meg og nikket. Så begynte han å prate oppriktig, og gråt til slutt av lettelse. Det var veldig sterkt for ham å bli forstått.

Farens historie har ført til at Marco er ekstra bevisst på å forstå hensikten bak handlingene når han møter nye mennesker.

– Det er alltid en forklaring som man må vie oppmerksomhet: «Hvorfor ruser han seg? Hvorfor selger hun kroppen sin?» For å bryte mønsteret må man forstå bakteppet. Svaret ligger ikke bare i å prate om konsekvenser. Ofte snakkes det for mye om konsekvensadferd og ikke om hvorfor denne adferden har oppstått.

Relasjonshøvding

I 2002 stiftet han organisasjonen New Page, som arbeidet med vanskeligstilt ungdom. «Daglig leder» ble til «Relasjonshøvding» på Marcos vitittkort. En tittel han fortsatt bærer som foredragsholder etter at New Page ble lagt ned for noen år siden.

– Jeg orket ikke å være «daglig leder», for jeg følte meg som en høvding, smiler Marco, som må bøye seg hver gang han gir bort en klem.

Det gjør han ofte. Med sine 193 centimeter ruver han naturlig i rommet.

Som høvding i New Page ga han hele klanen av kolleger lekne titler som «sjaman», «stifinner», «medisinmann» og «drømme-fanger».

– Det ble litt morsomt etter hvert. Vi laget en pris som het «Fjæra» som vi delte ut til den modigste ansatte, den som hadde stått i de vanskeligste sakene.

Selv har han mottatt et titall priser, som Ildsjelprisen og Årets forbilde.

Alvorlig syk

Voksenlivet har ikke bare vært suksess og priser for Marco Elsafadi. I 2009 var han akkurat blitt stolt, nybakt far til lille Sarah Matea. Så tok livet en brå vending. Småbarnsfaren fikk konstateret den sjeldne nervesykdommen Guillain Barré, som i løpet av kort tid gjorde ham lam fra brystet og ned. Som et lite barn ble han avhengig av omsorgen fra sykepleiere, fysioterapeuter og familien.

Han måtte lære seg å gå på nytt – omtrent samtidig med at datteren tok sine første skritt. Marco satte seg hårete mål og trente seg opp fra rullestolen. Høsten 2010 fullførte han Berlin Marathon, heiet frem kilometer for kilometer gjennom barndommens gater av familie og venner.

– Takknemlighet blir aldri feil. Det er viktig å være takknemlig overfor hverandre og hverandres gjerninger.

Sykdommen har gitt erfaringer som han kan ta med seg videre i livet.

ABC i sosialt ansvar

Nå reiser han rundt og holder 250 foredrag i året for skoler og næringsliv. Den tidligere basketballspilleren er spesielt opptatt av samspill i klasserommet.

– Det er logisk i ballspill og lagspill å sørge for å gjøre andre gode. Men hvorfor stilles det ikke krav til det sosiale samspillet blant elevene? Hvorfor er det så få lærere som allerede fra første klasse sier: «Dere er et lag, dere skal samarbeide i syv til ti år. Dere må bli flinke til å spille hverandre gode.» Burde det ikke være mer forventet at læreren sier dette fra dag én? Er det fordi vi tror at barn ikke skjønner det? spør Marco engasjert.

– Det burde være like selvfølgelig å lære dette som å lære å lese og skrive. En ABC i sosialt ansvar.

Sterke historier

Møter med barn og unge som i utgangspunktet har liten eller ingen tillit til voksne, er ikke bare lett.

– Det er viktig at man vil hverandre vel. Alle barn er sensitive til dette. For meg finnes det en leveregel som sier at vi lytter bedre til mennesker vi liker. Man kan like et fag, men hvis du ikke liker læreren eller læreren ikke liker deg, så ødelegges interessen for faget, sier Marco.

– Du må møte barna der de er, og det er viktig at de får et ordentlig inntrykk av den voksne. Klarer du det, så har du dem på lag. Jeg må ofte flytte meg langt mentalt, og jeg må formidle budskapet mitt på deres språk. Hvis barn møter noen som umiddelbart forstår dem, blir de nesten desperate etter å holde på deg.

– Hvilke møter har gjort størst inntrykk på deg?

Han blir stille et øyeblikk. Ser ut vinduet, gjennom de speilvendte bokstavene på ruten; APOTHEKET. Kafeen vi sitter på, er et tidligere medisinutsalg på St. Olavs plass i Oslo og passer i grunnen godt. Marco Elsafadi har lappet sammen mange sjeler. Men filmene som spoles gjennom hodet hans nå, ville muligens blitt gjenstand for sensur.

– De sterkeste møtene har vært med dem som har hatt mindre odds for å lykkes. Løvetannbarna og de som greier å bryte mønstre, fullføre en utdanning, bli foreldre. Alt de er blitt på tross av overgrep, juling og foreldre som hele tiden har fortalt at de ikke er verd noe.

Han husker også 7.-klassingen som ble holdt igjen inne i klasserommet i friminuttene – for at de andre skulle være trygge.

SYKDOM RAMMET: I 2009 ble Marco Elsafadi rammet av den sjeldne nervesykdommen Guillain Barré. På kort tid ble han lam fra brystet og ned. Så bestemte han seg for å nå sitt hårete mål: Berlin Marathon. I 2014 vant han *Mesternes mester*.

«De sterkeste møtene har vært med dem som har mindre odds for å lykkes.»

Han fikk først gå ut når de andre kom inn.

– De anså ham ikke som en ressurs. Et halvt år senere skulle han jo over i ungdomsskolen, og da var det andre som fikk ansvaret for «problemet».

Hvem bryr seg?

I TV-programmet *Hvem bryr seg?* blir intetanende folk utsatt for ubehagelige episoder med foreldre som behandler barna sine dårlig, rasisme og mobbing på åpen gate. Mange griper inn, andre går bare forbi.

– Ville du selv ha brydd deg?

– Det handler om å trene opp evnen til å bryr seg. Og når man først har grepet inn og opplevd at dette er positivt, så er det lettere å gjøre det igjen. De som griper inn, er ofte mennesketyper som er vant til å ta ansvar. På samme måte som en lege i akutte situasjoner har jeg god trening i dette.

– Er vi nordmenn for kalde og for lite rause?

– Det kommer an på øyet som ser, og hvor vi er. Nordmenn er nære mot sine nærmeste. Vi hilser ikke på fremmede i heisen, slik amerikanerne gjør, men i marka eller når vi går tur med hunden, så hilser vi på alle. Vi forventer forskjellige ting i forskjellige situasjoner. Kultur er menneskeskapt, men kultur kan endres.

Fra en flyktning til en annen

I fjor var Marco og storesøsteren Madeleine tilbake i den libanesiske flyktningeleiren der familien bodde da Marco ble født.

– Det var sterkt å oppleve at minnene til Madeleine dukket opp, sier Marco.

Det er minner om udetonerte bomber som sto i husveggen. Minner om bilen som faren brukte til å frakte sårede til sykehuset – en bil full av blod. Som fem-seksåring måtte søsteren vaske den ren. I dag er Marcos datter på samme alder.

– Jeg ville aldri latt datteren min vaske blod! utbryter han og slår ut med armene.

– Men det sier noe om hva barn blir utsatt for i krig.

Ikke alle har mulighet til å flykte. De fleste blir værende.